

ВІДЕОЛЕКЦІЯ ЯК ПОЛІКОДОВИЙ ОСВІТНІЙ ТЕКСТ: СТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

VIDEO LECTURE AS A POLYCODE EDUCATIONAL TEXT: A STYLISTIC ANALYSIS

Томчаковський О.Г.,

orcid.org/0000-0001-6586-8095

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри прикладної лінгвістики та літературознавства
Національного університету «Одеська юридична академія»

У статті здійснено комплексний лінгвостилістичний аналіз відеолекції як полікодового освітнього тексту в умовах цифровізації сучасного навчального середовища. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі мультимедальних форматів у системі вищої освіти та потребою осмислення механізмів поєднання вербальних і невербальних засобів у процесі передачі знань. Метою роботи є виявлення стилістичних і комунікативно-прагматичних особливостей відеолекції як різновиду освітнього дискурсу та визначення ролі полікодовості у формуванні ефективної навчальної взаємодії. У межах дослідження відеолекцію розглянуто як складне семіотичне утворення, у якому смисл формується в результаті інтеграції мовленнєвих, інтонаційних, візуальних і паралінгвістичних компонентів. Матеріалом аналізу слугувала відеолекція Майкла Сандела *Justice: What's the Right Thing To Do? Episode 01 "The Moral Side of Murder"*, що репрезентує зразок сучасного академічного публічного мовлення з високим рівнем інтерактивності. Установлено, що полікодовість відеолекції виявляється у тісному поєднанні вербального мовлення з невербальними засобами – інтонацією, жестами, мімікою, просторовою організацією та візуальними опорами, які разом формують цілісний комунікативний простір. З'ясовано, що мовностилістична організація лекції поєднує риси академічного й розмовного стилів, що сприяє зниженню комунікативної дистанції між лектором і аудиторією та активізації пізнавальної діяльності слухачів. Особливу роль відіграє використання проблемних запитань, моральних дилем і стратегій залучення аудиторії, які трансформують лекцію з монологічного викладу знань у форму діалогічного мислення. Зроблено висновок, що відеолекція як полікодовий освітній текст виступає ефективним інструментом формування критичного мислення, рефлексивних умінь і комунікативної компетентності здобувачів освіти.

Ключові слова: полікодовий текст, відеолекція, освітній дискурс, мультимодальність, лінгвостилістичний аналіз.

The article presents a comprehensive linguostylistic analysis of a video lecture as a polycode educational text within the context of the digitalization of contemporary educational environments. The relevance of the study is determined by the growing role of multimodal formats in higher education and the need to conceptualize the mechanisms through which verbal and non-verbal means interact in the process of knowledge transmission. The aim of the study is to identify the stylistic and communicative-pragmatic features of the video lecture as a type of educational discourse and to determine the role of polycode structure in shaping effective educational interaction. Within the framework of the research, the video lecture is examined as a complex semiotic construct in which meaning emerges through the integration of verbal, intonational, visual, and paralinguistic components. The material for analysis is Michael Sandel's lecture *Justice: What's the Right Thing To Do? Episode 01 "The Moral Side of Murder"*, which represents a model of contemporary academic public speaking characterized by a high degree of interactivity. The findings demonstrate that the polycode nature of the video lecture is realized through the close interaction of verbal discourse with non-verbal means, including intonation, gestures, facial expressions, spatial organization, and visual supports, which together form a coherent communicative space. It has been established that the stylistic organization of the lecture combines features of academic and conversational styles, thereby reducing communicative distance between the lecturer and the audience and enhancing learners' cognitive engagement. Particular emphasis is placed on the use of problem-based questions, moral dilemmas, and audience engagement strategies, which transform the lecture from a monologic transmission of knowledge into a dialogic mode of reasoning. The study concludes that the video lecture, as a polycode educational text, functions as an effective tool for fostering critical thinking, reflective skills, and communicative competence among learners.

Key words: polycode text, video lecture, educational discourse, multimodality, linguostylistic analysis.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку освітнього простору позначений активним впровадженням цифрових технологій та трансформацією традиційних форм навчальної комунікації, у межах яких відеолекція постає одним із провідних форматів подання навчального контенту. Вона поєднує вербальні, візуальні, аудіальні та графічні компоненти, формуючи складний полікодовий освітній текст, здатний забезпе-

чувати багатоканальне сприйняття інформації та підвищувати рівень залученості здобувачів освіти. Така інтеграція різномірних семіотичних ресурсів зумовлює появу нових комунікативних і стилістичних характеристик навчального дискурсу, що потребують ґрунтового лінгвістичного осмислення.

Попри зростання наукового інтересу до проблем мультимодальності, цифрової педагогіки та

медіалінгвістики, відеолекція як особливий різновид полікодового тексту залишається недостатньо дослідженою саме у лінгвістичному, зокрема і стилістичному вимірі. Більшість наукових розвідок зосереджуються переважно на дидактичній ефективності відеоконтенту, когнітивних аспектах його сприйняття або технічних параметрах подання матеріалу [3; 6], тоді як мовностилістичні механізми організації відеолекції, способи поєднання вербальних і невербальних засобів, а також їх вплив на комунікативну результативність освітнього повідомлення залишаються поза достатньою увагою дослідників.

У зв'язку з цим постає потреба у комплексному стилістичному аналізі відеолекції як полікодового освітнього тексту, що дозволить виявити специфіку взаємодії мовних і немовних компонентів, окреслити функціональні особливості вербальних стратегій викладу матеріалу та визначити роль полікодовості у формуванні ефективної навчальної комунікації в умовах цифрового освітнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних гуманітарних і педагогічних дослідженнях полікодовий текст розглядається як складне семіотичне утворення, у межах якого смисл формується завдяки взаємодії різних знакових систем – вербальної, візуальної, аудіальної, графічної та паралінгвістичної. Такий підхід зумовлений трансформацією комунікативного простору в умовах цифровізації освіти та зростанням ролі мультимодальних форматів подання інформації [1; 7].

У дидактичних студіях полікодовий текст розглядається як засіб підвищення ефективності сприйняття навчального матеріалу та когнітивної активності здобувачів освіти. У цих наукових підходах наголошено, що поєднання різних семіотичних каналів сприяє всебічному залученню когнітивних та перцептивних механізмів, що підсилює розуміння й утримання інформації [1; 3]. Візуальні компоненти в такому тексті виконують не лише ілюстративну, а й структуротворчу й пояснювальну функції, стаючи невід'ємним елементом комунікативної організації [8].

У лінгвістичних дослідженнях полікодовість інтерпретується як властивість тексту, що змінює його семантичну та прагматичну структуру і виступає маркером жанрової й функціональної варіативності. Усе більша увага приділяється аналізу взаємодії мовних і невербальних елементів, їхньому впливу на смисл і способи сприйняття тексту адресатом [2; 4]. Такий підхід вимагає не лише опису окремих компонентів, а й система-

тичного аналізу механізмів їх інтеграції й комунікативного ефекту.

В освітній комунікації полікодові тексти, зокрема відеолекції, розглядаються як ефективні інструменти трансформації змісту навчального курсу у мультимодальний формат, що враховує сучасні потреби цифрового навчального середовища. Відеолекція поєднує пояснювальне мовлення, візуальні опори, графічні елементи та невербальні засоби комунікації, утворюючи єдиний навчальний продукт, здатний компенсувати обмеження традиційного тексту та активізувати навчальний процес [3; 6]. Водночас більшість існуючих праць про освітні відеотексти зосереджені на загальній дидактичній ефективності, тоді як мовностилістичні механізми організації відеолекцій потребують більш поглибленого аналізу.

Дослідження, присвячені словниковим і довідковим полікодовим ресурсам, висвітлюють важливість інтеграції текстових, візуальних та структурних компонентів для забезпечення зрозумілості й доступності змісту. У цих працях демонструється, що візуальні елементи виконують не лише ілюстративну, а й семантично важливу функцію, сприяючи точному відтворенню змісту та полегшуючи інтерпретацію [8; 9]. Такий підхід підсилює розуміння того, що полікодовий текст – це не просто множинність кодів, а їхня функціонально цілеспрямована інтеграція в єдиний комунікативний простір.

Узагальнюючи сучасні підходи, полікодовий текст визначається як комунікативне утворення, в якому смисл формується в результаті інтегрованої взаємодії вербальних та невербальних знакових систем, що функціонують у межах єдиного прагматичного задуму та забезпечують ефективну передачу, інтерпретацію й засвоєння інформації адресатом [1; 7; 8]. У контексті освітнього дискурсу полікодовий текст виступає не лише засобом трансляції знань, а й інструментом активізації пізнавальної діяльності та розвитку критичного мислення.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення стилістичних і комунікативно-прагматичних особливостей відеолекції як полікодового освітнього тексту. У межах дослідження увага зосереджується на аналізі взаємодії вербальних і невербальних засобів, що забезпечують формування смислу, вплив на адресата та ефективність навчальної комунікації. Для досягнення поставленої мети передбачається осмислення теоретичних підходів до трактування полікодових текстів, визначення специфіки відеолекції

як різновиду освітнього дискурсу, а також аналіз мовностилістичних і паралінгвістичних засобів, за допомогою яких реалізується пояснювальна, аргументативна й інтерактивна функції навчального повідомлення. Матеріалом дослідження слугує відеолекція Майкла Сандела Justice: What's the Right Thing To Do? Episode 01 "The Moral Side of Murder", опублікована на платформі YouTube 16 березня 2009 року [10], у межах якої розглядаються вербальні елементи мовлення лектора, особливості інтонаційної організації, використання прикладів і запитань, а також невербальні компоненти – жести, міміка, візуальні опори та взаємодія з аудиторією, що в сукупності формують цілісний полікодовий освітній текст.

Виклад основного матеріалу. Специфіка аналізованої відеолекції [10] як різновиду освітнього дискурсу виявляється передусім у поєднанні академічної аргументативності з діалогічною та інтерактивною моделлю подання знань. Зазначена відеолекція є записом реального публічного виступу, здійсненого в академічному середовищі, однак у сучасному цифровому контексті вона функціонує не лише як фіксація одноразової комунікативної події, а як повноцінний навчальний ресурс, доступний для багаторазового використання. Розміщення лекції у відкритому доступі забезпечує її інтеграцію в ширший освітній простір, де вона може бути залучена до навчального процесу як дидактичний матеріал, орієнтований на формування критичного мислення, аналітичних умінь і дискурсивної компетентності здобувачів освіти.

Попри те, що лекція має спонтанний характер живого мовлення, її структура, логіка викладу та спосіб подачі матеріалу свідчать про високий рівень адаптації до освітніх потреб аудиторії. Завдяки поєднанню вербальних, інтонаційних і візуальних засобів, а також чітко вибудованій аргументації, вона трансформується з одноразового комунікативного акту в універсальний навчальний продукт. Така адаптивність дає змогу використовувати лекцію в різних освітніх контекстах як ілюстративний матеріал для аналізу мовленнєвих стратегій, приклад реалізації полікодового дискурсу або як основу для обговорення етичних і філософських проблем у межах міждисциплінарного навчання. У цьому сенсі аналізована лекція поєднує риси автентичного усного академічного мовлення та дидактично організованого навчального тексту, що зумовлює її високу педагогічну цінність і дозволяє розглядати її як зразок ефективної освітньої комунікації в цифровому середовищі.

На відміну від традиційної письмової лекції, відеолекція функціонує як динамічний полікодовий текст, у якому зміст формується через синхронну взаємодію вербального мовлення, інтонаційних засобів, жестів, міміки, просторової організації аудиторії та візуального супроводу. У представленому матеріалі освітній дискурс набуває рис публічного інтелектуального діалогу: лектор не лише транслює знання, а й активно залучає слухачів до спільного міркування, використовуючи запитання, приклади з реального життя та моральні дилеми як інструменти когнітивної активізації.

Характерною особливістю цієї відеолекції є поєднання академічної логіки викладу з елементами розмовного стилю, що сприяє зниженню дистанції між адресантом і адресатом та підвищує рівень залученості аудиторії. Вербальна складова супроводжується чіткою інтонаційною структурою, паузами та акцентами, які виконують смислотвірну функцію і спрямовують інтерпретацію матеріалу. Невербальні засоби (жести, міміка, переміщення лектора в просторі аудиторії) виконують не допоміжну, а семантично значущу роль, підсилюючи аргументацію та сприяючи емоційній співучасті слухачів.

Таким чином, відеолекція виявляється не просто формою передачі навчальної інформації, а особливим різновидом освітнього дискурсу, у якому полікодовість забезпечує інтеграцію когнітивного, комунікативного й прагматичного рівнів. Саме завдяки взаємодії мовних і немовних компонентів створюється цілісний освітній текст, орієнтований не лише на інформування, а й на формування критичного мислення та ціннісних орієнтацій адресата.

Пояснювальна функція реалізується насамперед через використання доступної, логічно структурованої мовної подачі складних філософських понять. Лектор уникає абстрактного теоретизування й вводить ключову моральну проблему через конкретну життєву ситуацію – відому як trolley car problem. Формулювання запитання "Is it morally permissible to kill one person in order to save five?" виконує функцію концептуального ядра лекції, навколо якого вибудовується подальший виклад. Такий прийом створює когнітивний міст між абстрактною етичною теорією та повсякденним моральним досвідом слухачів.

Мовностилістично пояснення вибудовується за принципом поступового ускладнення: від інтуїтивних моральних суджень аудиторії до філософських концепцій утилітаризму й деонтології. Для цього лектор активно використовує перефразу-

вання, уточнення та повтори, наприклад, повертаючись до ключового запитання в різних формулюваннях, що сприяє глибшому осмисленню проблеми. Пояснювальна функція підсилюється інтонаційними паузами, які відмежовують логічні частини викладу та надають слухачам часу для внутрішнього осмислення почутого.

Аргументативна функція реалізується через послідовне зіставлення альтернативних моральних позицій. Лектор не нав'язує єдину правильну відповідь, а демонструє логіку різних етичних підходів, зокрема утилітаризму та кантіанської етики. Аргументація розгортається через контрастування наслідків дій і моральних принципів, що вербалізується за допомогою умовних конструкцій, модальних дієслів та оцінної лексики (наприклад, *should, ought, right, wrong*). Важливу роль відіграє стратегія проблематизації, оскільки кожна запропонована відповідь ставиться під сумнів через уточнювальні запитання або нові гіпотетичні умови, що стимулює критичне мислення.

Паралінгвістичні засоби посилюють аргументативний ефект мовлення. Зміна темпу, інтонаційні акценти та паузи перед ключовими твердженнями створюють ефект напруженого очікування й підкреслюють логічну значущість окремих тез. Жести лектора (розкриті долоні, рухи вперед або в бік аудиторії) виконують функцію візуального маркера аргументації, сигналізуючи перехід від однієї позиції до іншої.

Інтерактивна функція відеолекції реалізується через безпосереднє залучення аудиторії до морального міркування. Лектор постійно звертається до слухачів із прямими запитаннями, пропонує підняти руку, висловити позицію або оцінити запропоновану ситуацію. Такі елементи створюють ефект діалогу навіть у форматі масової лекції та трансформують слухача з пасивного реципієнта на активного учасника комунікації. Мовні засоби залучення (звертання, інклюзивні займенники *we, us*, апеляція до спільного досвіду) формують відчуття колективного морального пошуку.

Паралінгвістично інтерактивність підсилюється візуальним контактом, переміщенням лектора в просторі аудиторії та реакціями на відповіді студентів (усмішка, кивок, уточнювальне запитання). Такі елементи створюють атмосферу діалогу й довіри, зменшуючи дистанцію між викладачем і слухачами та посилюючи ефект залученості.

Отже, в аналізованій відеолекції полікодовість виявляється як інтеграція мовностилістич-

них і паралінгвістичних ресурсів, спрямованих на реалізацію пояснювальної, аргументативної та інтерактивної функцій освітнього дискурсу. Поєднання логічно вибудованого мовлення, риторичних прийомів, невербальних засобів та безпосередньої взаємодії з аудиторією формує цілісний комунікативний простір, у межах якого навчання постає як процес спільного осмислення етичних проблем, а не лише монотонне передавання знання.

Висновки. У результаті проведеного аналізу встановлено, що відеолекція як різновид освітнього дискурсу постає складним полікодовим утворенням, у якому смисл формується завдяки інтеграції вербальних, паралінгвістичних та візуальних компонентів. У межах дослідження доведено, що поєднання різних семіотичних ресурсів не є механічним, а ґрунтується на функціональній взаємодії, спрямованій на підвищення комунікативної ефективності навчального повідомлення.

Аналіз відеолекції Майкла Сандела *Justice: What's the Right Thing To Do?* засвідчив, що полікодовість є визначальною характеристикою її дискурсивної організації. Вербальна складова поєднує елементи академічного та розмовного стилів, що забезпечує доступність викладу та водночас збереження наукової аргументованості. Паралінгвістичні засоби (інтонація, паузи, жести, міміка, просторове розташування лектора) виконують не допоміжну, а смислотворчу функцію, підсилюючи логіку аргументації та сприяючи активному залученню аудиторії до процесу осмислення матеріалу.

У ході дослідження встановлено, що пояснювальна функція реалізується через поступове структурування інформації, опору на життєві приклади та повторювані смислові акценти, що полегшує когнітивну обробку складних філософських концептів. Аргументативна функція виявляється у зіставленні альтернативних моральних позицій, використанні модальних і оцінних засобів та створенні ситуації інтелектуального вибору. Інтерактивна функція забезпечується активним залученням аудиторії до комунікативного процесу, що трансформує традиційну модель лекції в діалогічний формат спільного міркування.

Таким чином, відеолекція постає не лише як засіб трансляції знань, а як повноцінний полікодовий освітній текст, здатний формувати критичне мислення, етичну рефлексію та комунікативну компетентність здобувачів освіти. Отримані результати підтверджують доцільність лінгвостилістичного підходу до аналізу освітніх відео-

текстів і засвідчують перспективність подальших досліджень у напрямі вивчення взаємодії мовних і немовних засобів у цифровому навчальному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гуменюк І. Полікодовий текст як засіб реалізації текстоцентричної технології навчання. *Наука і освіта*. 2020. № 3. С. 97–103.
2. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця: ТВОРИ, 2020. Х, 920 с.
3. Настас Д. Л. Використання відеолекції у педагогічній діяльності для підвищення ефективності сприйняття навчального матеріалу студентами. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2018. № 7 (151). С. 3–9.
4. Сподарик О.В. Постмодерна характеристика полікодового художнього тексту. *Наукові записки. Серія "Філологічна"*. 2012. Випуск 27. С. 274–276.
5. Томчаковський О. Г. Комунікативна специфіка англomовних навчальних словників. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.)*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 783–785.
6. Hernandez-Ramos, P. Aim, shoot, ready! Future teachers learn to 'do' video.// *British Journal of Educational Technology*. – 2007. – 38 (1). – PP. 33–41.
7. Humeniuk, I. Polycode text as a means of implementation of the text-centric teaching technology. *Science and Education*. 2020. No. 3. P. 97–103. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2020-3-14>
8. Nesi H. How Many Words is a Picture Worth? A Review of Illustrations in Dictionaries. *Learners' dictionary: state of the art* / Ed. by M.L.Tickoo. Singapore: Seameo regional language center, 1989. Anthology Series 23. P. 124–134.
9. Tarp S. The foundations of the theory of learners' dictionaries. *Lexicographica* / Edited by F.F.M. Dolezan and others. Berlin/NY: Niemeyer, 2009. № 25. P. 155–168.
10. Sandel M. Justice: What's the Right Thing To Do? Episode 01 'The Moral Side of Murder'» YouTube, 16 Mar. 2009. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=kBdfcR-8hEY> (Accessed: 12.12.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025